

PÁL TIBOR

A VAJDASÁGI MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁS JELLEGZETESSÉGEI NAPJAINKIG

A kezdetek

A kiegyezés eredményeként Magyarországon helyreállt egy bizonyos mértékű politikai nyugalom. A politikai stabilitás kiváltotta gazdasági fejlődés hatására mozgásba jött a művelődési élet is, melynek fejlődési tempója vidéken lassabb volt, mint a központban. Ennek oka elsősorban a közöny és a pénzhiány volt. Ugyanis a jómódú polgárisodó megyei középrétegek, amelyek között viszonylag még kevés volt a diplomás értelmiségi abban az időben, nem tartották elsősorban fontoságúnak a vidéki tudományosság, ill. művelődés fejlesztésére való adakozást.¹ Azonban, mint minden ilyen helyzetben, akadnak vállalkozó szellemű és kitartó emberek, kiknek köszönhetően nem sokkal az országos Történelmi Társulat létrehozása után a Délvidéken is alakulhattak hasonló társulások. Elsőnek a *Dél-Magyarországi Történelmi és Régészeti Társulat* alakult meg 1872-ben, amely 1885-ben összeolvadt az 1878-ban alakult *Dél-Magyarországi Múzeum Társulattal*, minek folytán a neve *Dél-Magyarországi Történelmi és Régészeti Múzeumtársulatra* változott. Székhelye Temesváron volt.² E társulat a kezdetben tevékenységét kiterjesztette az egész Délvidékre, amelyet aztán a 80-as évektől Torontál és Temes vármegyék területére szűkített. Ennek oka az volt, hogy mintegy tízéves huzavona után, 1883-ban megalakult Zombor székhellyel *Bács-Bodrog Vármegye Történelmi Társulata*³.

Miként a bánátiak, úgy a bácskaiak is elfogadták az alakuláskor azt az elvet, hogy az ilyen nemű társulatoknak nem annyira tudományos készültségűeknek, mint inkább tudományos törekvésűeknek kell lenni. Fő céljaik közé az anyaggyűjtésnek, a források és műemlékek felkutatásának, valamint a helytörténet feldolgozásának, ápolásának és népszerűsítésének kell tartozni.⁴ Effajta törekvéseiket igazolja a kiadványaikban a *Történelmi és Régészeti Értesítőben* és az *Évkönyvekben* megjelent írárok sora, valamint a megye és a helységek múltjának monografikus feldolgozása. Ez utóbbiakban főként a bácskaiak tűntek ki, ugyanis három ilyen nemű, komoly, magyar nyelvű művet készítettek el, éspedig: a *Dudás-féle Bács-Bodrog vármegye monográfiája* I–II. (1896),⁵ az *Iványi István által írt Szabadka szabad királyi város története* I–II. (1886–1892)⁶ és *Érd-újhegyi Menyhért: Újvidék története* (1894).⁷ Itt hozzá kell még fűzni azt, hogy az 1909-ben megjelent Borovszky-féle vármegyei monográfia rendkívül sokat támaszkodott e művekre, kiváltképpen A Dudás-féle monográfiára, miközben annak megírásában a Történelmi Társulat 11 tagja is részt vett.⁸

Ami az e vidéki történészek szemléletét illeti, rájuk is kihatott a központban a „nagyok” között folyó történelemszemléleti „viaskodás”, amely az ún. nemzeti historicizmus és pozitívizmus mint alapvető irányzatok között folyt. Néhány kivételtől eltekintve,⁹ már a feladatkörük természetéből is kiindulva, többségük a pozitívizmus felé hajlott, mégpedig annak német változatát részesítették előnyben az angol–francia változattal szemben.¹⁰

A fent már említett nevekhez csak egypárat fűznék még, akik kitűntek társulatbeli tevékenységükkel, mint pl. az 1848/49-es magyar–szerb viszonyok kitűnő ismerője *Thim József*,¹¹ továbbá a Nagy-Becskerek múltjával foglalkozó *Szentiványi Ferenc*,¹² valamint a dél-magyarországi, azaz a korábbi határőrvidéki területek és ettől délebbi szláv területek magyar–szerb kapcsolataival foglalkozó *Poznán Jolán*.¹³

E rész befejezőjeként pedig annak igazolására, hogy a Délvidékről is kerültek el országos szinten ismertté vált történészek, tudományos dolgozók, kettőjüket emelném ki: a zombori főgimnázium éléről a budapesti egyetemre távozó *Margalits Edér*¹⁴ és az ugyanoda kerülő törökbecsei *Szentkláray Jenő*.¹⁵

A két világháború között

Az 1918 után merőben megváltozott helyzet új feladatok elé állította a vajdasági magyarságot. Mivel 1918 előtt a kulturális irányvétel sok esetben az ország központjától függött, így a megváltozott országhatárok a jelentős számú, kisebbségbe került magyarságnak nem kis nehézségeket okoztak a kultúra, tudomány stb. terén. Ez történt a mintegy 400 000-es magyar kisebbséggel is, amely a mai Vajdaság területén rekedt. Ekkor kezdődött az újrakezdés nehéz időszaka. Ugyanis az SZHSZ Királyság és a későbbi Jugoszlávia nemzetiségekkel szembeni diszkriminációs politikája nem tette lehetővé, hogy a két háború között kialakuljon egy olyan magyar értelmiségi kör, azaz történészcsoport, amely folytatni tudta volna az 1918 előtt elkezdett gyümölcsöző kutatómunkát. A 20-as és 30-as években, habár épp a művelődés terén tett engedményeket a jugoszláv állam, a kisebbségieknek egyedüli haladása és sajátosságainak kialakulása csak az irodalom terén ment végbe.¹⁶ Sajnos a történettudomány terén *Löbl Árpád*, ill. álnevein Lőrinc Péter, Láng Árpád, Plamenac Žarko kivételével, s kezdő tapogatózásain kívül nem volt észlelhető komolyabb tevékenység.¹⁷

A második világháború után

A mai vajdasági magyar történetírás az 50-es években kezdett kifejlődni. Habár indulása idején – tekintettel a szocialista átrendeződésre és a jugoszláv állam megújulására – a nemzetiségek, ill. a nemzeti kisebbségek, közöttük a vajdasági magyarok történetét is az integráns jugoszláv történettudományba sorolták, mégis születtek az évek során olyan művek az itteni magyar történészek tollából, amelyek túllépték ezt a keretet, s legalább annyira fűződtek a magyarság egészének a múltjához is.

A háború után jelentkező vajdasági magyar történészek első markáns képviselője a már említett *Löbl Árpád* volt. Tudományos munkássága a kezdeti bolyongások után az 50-es években kezdett erőteljesen kibontakozni, s haláláig, 1983-ig tartott. 1955-ben az akkori *Vajdasági Történelmi Társulat* (Istorijski društvo za Vojvodinu) évi közgyűlésén tartott előadásában felvázolta az újabb kori vajdasági történetírás problémáit és feladatait.¹⁸ Hivatkozva a korábbi eredményekre lándzsát tört a további módszeres kutatások és a Vajdaság történetének komplex megírása mellett. Ezt úgy képzelte el, hogy a marxista módszerekkel elért újabb eredmények épüljenek rá a korábbi polgári történettudomány eredményeire. A magyarok történetének feldolgozását a Vajdaságban együttesen képzelte el a többi itt lévő nemzetiség múltjával.¹⁹ Annak ellenére, hogy munkásságának java

része a munkásmozgalom kialakulására és fejlődésére, továbbá a jugoszláviai népfelszabadító háborúra vonatkozik,²⁰ Löbl Árpád a Vajdaság múltjának szinte minden fontosabb témaköréből jelentetett meg munkát. Habár az osztályszempontú szemlélet dominált nála, nem vetette el a polgári társadalomtudomány eredményeit sem. Ezt különösen a gazdaságtörténeti,²¹ de nem kis mértékben a társadalom, ill. a polgári pártok múltjával foglalkozó művei is igazolják.²²

A Löbl Árpád által megkezdett vajdasági munkásmozgalom (közte az itteni magyarokra vonatkozó rész is) kutatása a 60-as és 70-es években érte el tetőpontját. Ugyanis ebben az időben kezdődtek el az intézmények által koordinált szisztematikus kutatások, melyekben részt vett a *Tartományi Pártbizottság Levéltára*, a *Vajdasági Levéltár*, a *Vajdasági Forradalmi Múzeum* és részben a 70-es években alakult *Vajdasági Történettudományi Intézet* is.

E munkából vállalt és végzett el jelentős részt *Mirnic József*, *Csehák Kálmán*, *Mészáros Sándor* és *Gál György*. A négy történész közül az első három a kutatás és tudományos munka mellett az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar tanáraként is kivette részét e munkából,²³ míg a negyedik, Gál György a Tartományi Pedagógiai Intézet tanácsosa volt éveken keresztül.

Ők és szerb kollégáik (A. Radenić, M. Palić, D. Kecić stb.) kitarító munkával kutatják és dolgozták fel szinte a részletekig a vajdasági szocialista, valamint munkásmozgalom történetét a kezdetektől 1918-ig, de egyes kérdésekben ennél távolabb is.²⁴ Ezekben a feldolgozásokban bő teret kapott az itteni magyarság is. Példaként hármuk doktori disszertációját hoznám fel, amelyek megvédésük után önálló kötetekként is napvilágot láttak. Ezek a következők: *Mirnic József: Munkásmozgalom Bácskában a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulásáig* (1967) – magyar nyelven; *Csehák Kálmán: Munkásmozgalom a Bánátban a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulásáig, 1868–1890* (1971) – szerb nyelven;²⁵ és *Mészáros Sándor: Munkásmozgalom a Bácskában a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulásától (1890–1918)* (1975) – szerb nyelven.²⁶ E kezdeti érdeklődési témakör mellett idővel mindhárman kialakítottak egy, mondhatnánk, belső szűkebb kutatási területet. Így pl. *Mirnic József*²⁷ több kisebb-nagyobb cikkben, tanulmányban, sőt monográfiában is feldolgozta Bácska 1941–44 közötti múltját, miként a magyar hatóságok tevékenységét, úgy az ennek területén, de szélesebben is (vajdasági szinten) kibontakozó partizánmozgalmat, amelyben az itteni magyarok is részt vettek. Ennek folytatásaként *Mirnic* az 1974-ben szerb nyelven megjelent monográfiájában²⁸ feldolgozta a bácskai németység helyzetét és szerepét is az említett korszakban. *Csehák Kálmán*²⁹ a már említett munkásmozgalmi témák mellett a századforduló körüli, főként bánáti, de ettől szélesebb területen is végbement gazdasági, kivándorlási és pártpolitikai viszonyokat is kutatja. *Mészáros Sándor*³⁰ sokat foglalkozott a vajdaságiak részvételével az I. világháborúban, az őszirózsás forradalomban és a Tanácsköztársaságban. Kutatásai közé tartoztak a polgárosodás korában vidékünkön felmerülő kérdések is. Az 1980-as években munkássága egy új dimenzióval bővült, amelynek egyben úttörő szerepe is volt: két monográfiája az 1918-tól Jugoszláviában élő magyar kisebbség múltját (politikai, gazdasági, művelődési stb. vonatkozásokat) mutatja be 1918–1941 között.³¹ Sajnos ez idáig mindkettő csak szerb nyelven látott napvilágot. E monográfiák új szelek előrejelzői a vajdasági magyar történetírásban.

Gál György fő kutatási témáját az 1918 utáni jugoszláviai gazdasági helyzet alakulása, továbbá a gyáriparosok és a munkások szakszervezeteinek viszonya jelenti.³² Párttörténeti témákkal és a népfelszabadító mozgalom történetével foglalkoznak még *Dobos János*, *Brindza Károly*, *Urbán János* és *Vég Sándor* munkái is.³³

Új szelek

A szocialista korszakban államilag is elsőbbségben részesített és nagyobb mértékben támogatott munkásmozgalmi és párttörténeti kutatásokkal szemben néhány vajdasági magyar történész a 70-es évektől kezdve más utat választott, minek folytán idővel több követőjük is akadt. Idetartoznak azok, akik akkor még egyéni utakon járva a korábbi korszakokat (középkort, a feudalizmus és polgárosodás korát stb.) választották érdeklődésük középpontjává. Csak néhányukat említsem, mint pl. *Rókay Pétert*, *Hegedűs Antalt* és *Magyar Lászlót*.

Rókay Péter, mint az egyetemes középkor tanára az újvidéki egyetemen, szélesebb körben folytat kutatásokat, amelyek a középkori Németország, továbbá Dél-Olaszország, Albánia és Dubrovnik viszonyait ölelik fel.³⁴ Vizsgálódásain belül jelentős területet ölelnek fel a középkori magyarországi témák,³⁵ s ezzel párhuzamosan kutatja a magyar–szerb kapcsolatokat is, kiváltképpen a szerbek betelepülését Magyarországra.³⁶ Meg kell vallani, hogy az effajta kutatások sem a magyar, sem a szerb újabb kori történettudományban nem kaptak elegendő teret. Emiatt is lenne fölöttébb szükséges az elkövetkezőkben a szorosabb együttműködés a két ország történészei között.

Hegedűs Antal a karlócai levéltár munkatársaként kezdte el tudományos munkásságát, amelyet ma is kitartóan folytat immár mint a Vajdasági Múzeum tudományos szakmunkatársa. Munkássága sok mozzanatban úttörő jellegű a vajdasági magyar, de nem utolsósorban a szerb történészekre nézve is. Fő kutatási területe a dél-magyarországi megyék, elsősorban Bács-Bodrog és Torontál feudális gazdasági helyzete – ezen belül is különösen az agrárviszonyok – a 18. században és a 19. század első felében.³⁷ Munkásságában külön egészet képez II. József korának kutatása a mi vidékünkön,³⁸ továbbá az agrárviszonyok korszerű statisztikai módszerekkel való bemutatása az egész Vajdaság területén.³⁹ Eddig kifejtett munkájával nagymértékben pótolta azokat az űrket e vidék múltjával kapcsolatban, amelyek az 1918 után megszakadt kutatások nyomán keletkeztek. Magyar László, a szabadkai levéltár munkatársa városa múltjának polgári kori eseményeit dolgozta fel.⁴⁰

Itt érkeztem el a beszámolóim elején említett kezdeti törekvésekhez és eredményekhez, melyek nyomán elkészült néhány bácskai város monográfia. Néhány évtizedes megtorpanás után az utóbbi évtizedben hasonló törekvések voltak tapasztalhatók vidékünkön, minek során elkészült Szabadka történeti kronológiája, továbbá Zombor és Óbecse monográfiája, Kanizsa monográfiája pedig készülétfelben van. E vállalkozásokban derekas munkát fejtett ki a beszámolómban említett történészek nagy része. Sajnos a már elkészült kéziratok – a jobb időket várva – még nem kerültek nyomdába.

Meg kell még említenem, hogy az Újvidéki Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Intézete – melynek munkájában belső és külső munkatársként részt vettek és vesznek a vajdasági magyar történészek is – az utóbbi évtizedben jelentős koordináló szerepet játszott számos, a beszámolómban megemlített mű elkészülésében. Pillanatnyilag négy téma van az intézet jegyzékén, melyek kötődnek a magyarság múltjához is. E té

mák, amelyeken az intézet munkatársai dolgoznak a következők: 1. *Bácska szabad királyi városai és mezővárosai az 1828-as országos összeírás alapján* (feldolgozza Györe Zoltán); 2. *Kossuth Lajos Duna-konföderációs tervzete és a délszláv népek* (feldolgozza Pál Tibor); 3. *A vajdasági magyarság 1941–46 között* (feldolgozza Kaszás Alekszandar) és 4. *Katonai közigazgatás a Vajdaságban 1944/45-ben* (feldolgozza Mészáros Sándor).

Összefoglalva: az itt elmondottakhoz még annyit fűznék hozzá, hogy a vajdasági magyar történészek szerepét és munkásságuk jelentőségét abban látom, hogy jelentős mértékben járulhatnak, és kell, hogy hozzájáruljanak a magyar és délszláv, elsősorban a szerb történészekkel való kapcsolatfelvételhez és együttműködéshez. A jelen pillanatot figyelembe véve sajnos ez a jövőre fog tartozni, pedig „közös dolgainkat” egyszer már helyükre kellene tennünk.

Jegyzetek

- 1 *Káich Katalin*: Bács-Bodrog Vármegye Történelmi Társulata (1883–1918). Újvidék, 1980, 22.
- 2 Révai Nagy Lexikona, V. köt., Budapest, 1912, 404.
- 3 *Káich Katalin*: i. m. 16.
- 4 Uo. 8.
- 5 *Dudás Gyula* (1861–1911), aki 1890–99 között titkára is volt a társulatnak a következő fontosabb műveket írta: A zentai csata. (1885), A magyarországi szerbek szereplésének története 1526–1711. (1886), A magyarországi szabad hajdúk története. (1886), A zentai ütközet és Szeged visszavétele 1686-ban. (1886), Az oktatásügy múltja és jelene. (1901) stb.
- 6 *Iványi István* (1845–1917) további jelentős munkái: Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára, I–V. (1889, 1895, 1906–1907), A Csajkás-kerület 1750–1782. (1888), Baja város történetéhez. (1886), Bodrog 1093–1717. (1891), Bunyevác nemességünk. (1896), Martonos község története. (1896), Bács. (1898), Bács II 1092–1864. (1900), Vármegyénk állapota 1763 előtt. (1900) stb.
- 7 *Érdújhelyi Menyhért* (1860–?) fontosabb írásai: A péterváradai apátság. (1891), Pétervárad hadászati jelentősége. (1892), Péter és Bánk. (1893), A kalocsai érsekség a renaissance korában. (1899), A bácskai Tiszavidék a török háborúk után. (1900) stb.
- 8 A Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulat következő tagjai vettek részt a Borovszky-féle monográfia megírásában: Bellosics Bálint, Érdújhelyi Menyhért, Evetovics János, Gubitzka Kálmán, Iványi István, Kovács Huszka Ferenc, dr. Patai Sándor, dr. Rácz Soma, Trencsényi Károly és Zsoldos Benő. *Káich Katalin*: i. m. 120.
- 9 A bácskai történészek közül Grosschmid Gábor képviselte a konzervatív irányt. *Káich Katalin*: i. m. 78–79. A bánáti történészek közül Poznán Jolán és Szentkláray Jenő egyes munkái íródtak ebben a szellemben. *Lőrinc Péter*: Bánát magyar nyelvű polgári társadalom-tudománya a századforduló idején, 1880–1918. Újvidék, 1973, 190–196.
- 10 *Káich Katalin*: i. m., 26–27.
- 11 *Thim József* (1863–1959) művei: A szerbek története a legrégebb kortól 1848-ig, I–III. Nagy-Becskerek, 1892., Az 1848–49-iki szerb felkelés. Budapest, 1894., A magyarországi 1848–49-iki szerb felkelés története, I–II. Budapest, 1940.
- 12 *Szentiványi Ferenc*: Nagy-Becskerek fejlődése és jelentősége. Budapest, 1910, Torontál vármegye vándorlási mozgalmáról. Budapest, 1911.
- 13 *Poznán Jolán*: Magyarok és a Balkán-szlávok. Pancsova, 1903, A magyar történelem vezéreszméke szerinti tanítása. Pancsova, 1904.
- 14 *Margalits Ede* (1849–1940) a Történelmi Társulat alapító tagja, titkára és az Évkönyvek szerkesztője. Jelentősebb munkái: Történelmi repertórium. (1885), Bácsmegyére vonatkozó okmányok. (1886), Horvát történelmi repertórium. Budapest, 1900, Szerb történelmi repertórium, I. Budapest, 1918. stb.
- 15 *Szentkláray Jenő* (1843–1925) csanádi apát-kanonok, majd 1869-től a temesvári főgimnázium tanára. Alapító tagja és titkára volt a Dél-magyarországi Történelmi és Régészeti Társulatnak. 1882 óta tagja volt a MTA-nak, 1883-tól a budapesti egyetem tanára. Művei: Száz év Dél-Magyarország újabb történetéből. Temesvár, 1882, A dunai hajóhadak története. Budapest, 1886, A csanádi egyházmegye története, I. Temesvár, 1898, A szerb monostoregyházak történeti emlékei Dél-Magyarországon. Budapest, 1908, Mercy Claudius Florimund gróf kormányzata a Temesi Bánságban. Budapest, 1909. stb.

- 16 Idevonatkozó művek: *Bori Imre*: A jugoszláviai magyar irodalom rövid története. Újvidék, 1975, *Šandor Mesáros*: Položaj Mađara u Vojvodini 1918–1929. Novi Sad, 1981, *Šandor Mesáros*: Mađari u Vojvodini 1929–1941. Novi Sad, 1989.
- 17 *Lóbl Árpád* (1898–1983). Kovacsán született. Egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte. Részt vett az első világháborúban, a másodikat pedig Németországban fogolyként élte át. 1947–59 az újvidéki Pedagógiai Főiskola tanára. Innen a Bölcsészettudományi Kar Hungarológiai Tanszékére kerül, ahol a magyar nemzet történetét és szociológiát adott elő. Háború előtt megjelent munkái: A magyar jobbágyág kialakulása. (1939) és Erdély múltja és jelene.
- 18 *Arpad Lebl*: Problemi i zadaci novije istoriografije u Vojvodini. In: Zbornik Matice Srpske, serija društvenih nauka II, Novi Sad, 1955.
- 19 Ahogyan foglalkozott magyar múlttal, úgy érdekelte a szerb, szlovák, román és ruszin múlt is. Pl. A kuruckor. (1947), Szerbek és magyarok a múltban. Novi Szád, 1955, Revolucija u Vojvodini 1848–49. Novi Sad, 1960, Iz istorije Mađara. (a mohácsi csatától 1848/49-ig) In: Godišnjak društva istoričara, Novi Sad, 1974, Srpsko-rumunska saradnja za vreme koalicije 1906–1909. (1971), Rusini od 1890–1918. In: Godišnjak, Novi Sad, 1977, Mađari i nacionalno pitanje (1919–1940). In: Istraživanja, 10, Novi Sad, 1983. stb.
- 20 A következők: *Uő.*: Tőkésrendszer és a munkásosztály (1951), A vajdasági nagybirtok és harc a földért. (1955), A nagy póri pör. (1949), A vajdasági munkásmozgalom szocialista szakasza 1890–1919. (1953) stb.
- 21 Idetartoznak: *Uő.*: Beočinska kaja. (1959), Žetelački štrajkovi u Vojvodini 1897–1906. (1949), Zemaljska centralna kreditna zadruga (OKH) i Vojvodina. (1968) stb.
- 22 *Uő.*: Slovačka narodna stranka i Vojvodina (1895–1918). (1973). Srpska slobodoumna stranka (1887–1918). (1973); Bácskai polgári politikai elmélet 1880–1920. (1976), Građanske političke stranke u Vojvodini 1887–1914. (1979) stb.
- 23 *Mirnic József* Jugoszlávia történetét (1918-tól) szerb nyelven, míg *Csehák Kálmán* a nemzetközi munkásmozgalom történetét adta elő (magyarul), valamint arhivistikát (szerbül) tanított. *Mészáros Sándor* a történészhallgatóknak Jugoszlávia történetét 1918-tól adja elő magyar nyelven, míg a magyar tanszék hallgatóinak a magyar nemzet történetéből tart előadásokat.
- 24 *A. Radenić-K. Čehak-Š. Mesáros*: Radnički pokret u Vojvodini do kraja prvog svetskog rata. Novi Sad, 1984.
- 25 Eredetiben: *Kalman Čehak*: Radnički pokret u Banatu do osnivanja Socijaldemokratske partije Ugarske 1868–1890. Novi Sad, 1971.
- 26 Eredetiben: *Šandor Mesáros*: Radnički pokret u Bačkoj od formiranja Socijaldemokratske partije Ugarske (1890–1918). Novi Sad, 1975.
- 27 *Mirnic József* jelentősebb művei: Sistem fašističke okupacije u Bačkoj i Baranji. (1963), Sistem prekog suđenja na mađarskoj okupacionoj teritoriji 1941. (1967), Sistem jedinstvenog rukovodstva mađarskog okupatora protiv narodnooslobodilačkog pokreta u Bačkoj. (1968), A bácskai németek a Magyarországi Németek Népi Szövetsége kereteiben. (1973), Vojvodina u sistemu odnosa unutar narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u Jugoslaviji 1943. (1979) stb.
- 28 *Uő.*: Nemci u Bačkoj u drugom svetskom ratu. Novi Sad, 1974.
- 29 *Csehák Kálmán* jelentősebb művei: Neki aspekti i rezultati industrijalizacije Vojvodine do 1914. godine. (1974), Pokreti agrarnog proletarijata u Vojvodini u godinama prelaska iz XIX u XX vek u svetlu izgradivanja radničko-seljačkog saveza. (1977), Pokreti agrarnog proletarijata i seljaštva u Vojvodini početkom XX. veka (1979), Izgradnja komunikacija u Banatu u poslednjoj deceniji XIX i prvoj deceniji XX veka. (1980), Nacionalni i socijalni sastav banatskog stanovništva krajem XIX i početkom XX veka. (1983), Političke borbe u Bačkoj i Banatu u vreme vladavine koalicije 1906–1909. Novi Sad, 1987 (monográfia) stb.
- 30 *Mészáros Sándor* jelentősebb művei: Évszázadok viharában. Temerin története 1941-ig. Temerin, 1969, A Tanácsköztársaság és a vajdaságiak. Újvidék, 1974, Prvi svetski rat i građanska revolucija (Iz istorije Mađara). In: Godišnjak (1974), Učešće Vojvodana u revolucionarnim događajima u Mađarskoj (1918–1919). In: Godišnjak (1982) stb.
- 31 *Mészáros Sándor* monográfiai a 16. lábjegyzetből.
- 32 *Gál György* fontosabb munkái: Jugoslovenski i srednjoevropski sindikat železara. (1973), Uredba o kartelima i njen uticaj na rad kartelisanih fabrika u Kraljevini Jugoslaviji. (1975), Neka pitanja stava sovjetske republike Mađarske prema Kraljevini SHS i jugoslovenskom radničkom pokretu. (1971) stb.
- 33 *Dobos János*: Antifašistički pokret u Senti 1941. (1967); *Brindza Károly* Topolya munkásmozgalmával és II. világháború alatti történetével („Mondd el helyetted elvtárs”), míg *Urbán János* az adatai munkásmozgalom múltjával foglalkozott (Tűzsziget). *Šandor Vég*: Priprema ustanka i partizanski odredi u Banatu 1942. godine. (1967) stb.

- 34 *Rókey Péter* munkái: Skripta iz opšte istorije srednjeg veka. (1971), Iz srednjevekovne istorije Novog Sada. Szabadka és Korvin Kristóf halála. (1980), Istraživanja hronike Bernolda iz Konstanca. (1990), Albanija u odnosima Dubrovnika i Ankone u srednjem veku (kézirat).
- 35 Monográfia: *Uő.*: Salamon és Póla. Újvidék, 1990.
- 36 *Uő.*: Prilog poznavanju Srba u Ugarskoj u XV veku. (1972); A szerbek betelepülése Magyarországra a XV. században. (1991) stb.
- 37 *Hegedűs Antal* fontosabb művei: Bánáti új földesurak és jobbágyaik 1782-ben. (1978), Predstavka Jožefa Hajnocija o Banatu iz 1778. (1978), Vajdaság mezőgazdasága a 19. sz. első felének szakirodalmában. (1979), A bácskai jobbágyok a török hódoltság végén 1660–1680. (1981), Bácskai és bánáti jobbágylevelek. (1984), Agrarni odnosi u Torontalskoj županiji u Banatu 1779–1848. (1987 – monográfia), Sombor u revoluciji 1848/49. (1988) stb.
- 38 *Uő.*: Josif II i refeudalizacija Banata. (1980), Putovanje Josifa II u Banatu 1768. godine. (1986) stb.
- 39 *Antal Hegediš–Katarina Čobanović*: Demografska i agrarna statistika Vojvodine 1767–1867, Novi Sad, 1991. (monográfia).
- 40 *Magyar László*: Cselédügyi viszonyok Szabadkán (1850–1918). (1980). Ezenkívül számos cikket jelentett meg Szabadka múltjából különböző folyóiratokban, hetilapokban és napilapokban (7 Nap, Magyar Szó stb.).